

*Çok sesli Batı müziğinde
klasik dönem*

HAYDN
MOZART
BEETHOVEN

AYDIN BÜKE

Bu alışılmadık tarz, küçük süslemeler, kısaca onun çalışı, her tür küçük notayı öylesine belirgin olarak ortaya çıkarıyor ki, hem armoninin güzelliğini hem de melodinin anlaşılabilirliğini engelliyor. Bütün partiler, aynı yoğunlukta ve önemde işlenince, insan belirgin bir partiyi izlemekte zorlanıyor.

H

AMBURG'DA yayınlanmakta olan *Der Critische Musikus* adlı dergide çıkan bir yazıda yer alan yukarıdaki satırlar (14 Mayıs

1737), isim vermeden o dönemin tanınmış bir orgcusunun ve bestecisinin hem yorumculuk hem de kompozisyon tekniğini eleştiriyordu. Johann Adolph Scheibe (1708-1776) tarafından kaleme alınan eleştirinin ana fikri, müzikte uzunca bir süredir hâkim olan Barok alışkanlıkların modasının geçtiği, bunun yerine daha doğal bir anlatımın tercih edilmesi yönündeydi. Bu eleştirinin bugün hâlâ bizleri bunca ilgilendirmesinin asıl nedeni, yazıda isim verilmeden eleştirilen kişinin Johann Sebastian Bach (1685-1750) olmasıydı. Günümüz müzisyenlerinin gözünde adeta tanrılaştırmış bir isim konumundaki Bach için böylesi bir yazının kaleme alınmış olmasını bugün yadırgıyorsak da 1750'lere yaklaşıldığı o tarihlerde müzik dünyasında yeni bir yol arayışı ortaya çıkmaya başlamıştı. Barok Dönem kompozisyon yöntemi, kontrpuan eski moda görülür olmuş, ezginin egemenliği ön plana çıkmıştı; müzikte Klasik Dönem başlamak üzereydi.

16. yüzyıl sonlarında başlayıp 18. yüzyıl ortasına kadar etkili olan Barok sanatı kısaca tanımlamak istersek 'sarayın ve soyluların sanatı' olarak ifade edebiliriz. Kolonileşme sonucu elde edilen büyük servetler, Avrupa'da sanat için olağanüstü miktarda para harcanmasına yol açmıştı. 'Barok' kelimesinin de vurguladığı gibi,¹ bu sanatta süsün ve ince detayın çok büyük önemi vardır. Müzik eserleri de bu düşünceye göre besteleniyor, her bir nota olabildiğince süslenerek çalınıyordu.

Sanat ve bu yazının konusunu oluşturan müzik, 1700'lü yılların ilk çeyreğinden sonra yavaş yavaş soylu saraylarının dört duvarı arasından

çıkıp, daha geniş kitlelere ulaşmaya başladı. Bu aynı zamanda burjuva hayatının şekillenmeye başladığı, burjuvazinin zaman içinde iktidarı soylulardan almaya hazırlandığı anlamına da geliyordu. 1789 yılında gerçekleşen Fransız Devrimi sonrasında burjuvazi, toplum düzeninin şekillenmesinde başrolü oynamaya başlayacaktı.

Müzik tarihinde 'Klasik Dönem' olarak tanımlanan ve Bach'ın ölümüyle (1750) başlayıp, Beethoven'ın ölümüyle (1827) sona erdiği düşünülen süreç pek çok kaynaktan 'I. Viyana Okulu' olarak da anılmaktadır. Bu dönemin üç önemli ismi Joseph Haydn (1732-1809), Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) ve Ludwig van Beethoven'ın (1770-1827) hayatlarının önemli bir bölümünü Viyana'da geçirip, önemli eserleri-

ni bu kentte bestelemiş olmaları, bu tanımlamaya neden olmaktadır. Doğal olarak sanat tarihindeki dönemlerin kesin çizgilerle birbirinden ayrılmadığı, değişimin oldukça yavaş ve adeta bir bayrak yarışı gibi yaşandığı düşünüldüğünde Klasik Dönem boyunca Barok alışkanlıkların terk edilip, duyguların ön plana çıkacağı Romantik Döneme geçişin sağlandığı ortaya çıkar. Düzenli konserler, bestelenen eserlerin basılıp satılması, kent kültürünün giderek önem kazanması, müziğin soylu sarayları dışında burjuva evlerinin de vazgeçilmezleri arasına girmesi hep bu dönemde gerçekleşmiştir.

Klasik Dönem müziğini daha iyi anlamak ve değerlendirebilmek için onun ardındaki müzik dışı bazı öğelere kısaca değinmek gerek... 1700'lü yıllar-

rın ilk yarısında Avrupa düşüncesinde etkili olan 'Aydınlanma Hareketi,' burjuva sınıfının iktidarı ele geçirmek için başlattığı mücadelenin en önemli dayanak noktasını oluşturmuştur. Immanuel Kant'ın (1724-1804) ifade ettiği gibi, "Aydınlanma, insanın kendi suçu ile düşmüş olduğu bir ergin olmama durumundan kurtulmasıdır." Aydınlanma ile akıl ve bilgi, bilim ve sanat için yol gösterici olmaya başlamış, din katı ve dogmatik yapısından kurtularak daha insancıl bir görüntüye kavuşmuştu. Eğitim alanında önemli ilerlemeler kaydedilmiş, 1751 yılında Diderot'nun (1713-1784) öncülüğünde yayınlanmaya başlayan *Encyclopédie*, yaklaşık 20 yılda 28 cilde ulaşmış ve bilginin herkesin kullanımına sunulmasında önemli bir eşiğin aşılmasını sağlamıştı.

Bütün bu olumlu gelişmelerin nedenli uzun bir süreye yayıldığı, Barok Dönem alışkanlıklarının etkilerinin nedenli uzun sürdürdüğü Haydn, Mozart ve Beethoven'ın hayat öykülerine göz gezdirdiğimizde karşımıza çıkmaktadır.

Joseph Haydn bir araba tamircisinin oğlu olarak 1732 yılında Rohrau'da dünyaya geldi. Günümüzde Avusturya'nın Macaristan'a komşu toprakları içinde yer alan bu küçük kent, o tarihlerde Kutsal Roma Germen İmparatorluğu içindeydi. Avrupa'nın Almanca konuşan küçük kent devletlerinin ve Kuzey İtalya'da Habsburg Hanedanlığına bağlı bölgelerin bir araya gelmesiyle oluşan Kutsal Roman Germen İmparatorluğu, çok geniş topraklara sahip olmakla birlikte merkezî bir idareden yoksundu. Farklı büyüklükteki prenslikler ya da kent devletleri, bir savaş durumunda Viyana'daki imparatoru askerî olarak destekliyor; ancak bunun dışında kendi iç işlerinde oldukça bağımsız davranabiliyorlardı. Haydn'ın doğduğu kent Rohrau, Viyana'nın yakınında yer aldığı için onun hayatında ve eğitiminde imparatorluk başkenti özellikle önemli bir

rol oynamıştır.

Dönem alışkanlıkları uyarınca kilise korosunda şarkı söyleyerek müzik eğitimine başlayan ve temel bilgilerini burada alan çocuğun hayatı Viyana'nın ünlü St. Stephan Kilisesi'nin müzik yöneticisinin dikkatini çekmesi sonrasında kökünden değişti. Haydn sekiz yaşında ailesinin de izniyle Viyana'ya giderek bu ünlü kilisenin çocuk korosuna katılmış ve ciddi bir müzik eğitimi almaya başlamıştı. Yalnızca erkek çocuklardan oluşan kilise korolarında, ergenlik sonrası sesleri kalınlaşanlara yer olmadığı için Haydn dokuz yıl kaldığı ve çok şey öğrendiği bu kurumdan ayrılarak Viyana'da bir müzikçi olarak yaşamının yollarını aramaya başladı. 1750'li yılların hemen başında önündeki seçenekler çok fazla değildi. Kendinden önceki Barok Dönem bestecilerinin

pek çoğunun yaptığı gibi ya bir soylunun emrinde ya da kilise bünyesinde müzisyen olarak çalışmanın yollarını araması gerekiyordu. İlk işi Kont Karl von Morzin'in malikanesindeki küçük orkestranın müzik yöneticiliği olmuş; ancak bir süre sonra Kont'un maddi durumu bozulunca diğer müzisyenlerle birlikte işsiz kalmıştı. Kısa süre sonra imparatorluk içindeki en önemli ailelerden birinin, Esterhazy'lerin emrinde çalışmaya başlayacak ve yaklaşık 30 yıl bu görevini sürdürecekti.

1 Mayıs 1761 tarihinde imzaladığı kapsamlı bir sözleşmeyle Haydn, Prens Paul Anton Esterhazy'nin orkestrasının müzik yönetici yardımcısı olarak çalışmaya başladı. Bu sözleşmenin maddelerinden birkaçına göz atmak Barok Dönem boyunca geçerli olan kuralların hâlâ gündemde olduğunu ve

müzikçi kavramının soylular için bir uşak anlamına geldiğini anlamamıza yardımcı olacaktır:

Madde 4. *Yüce Prensimizin emri doğrultusunda, adı geçen yardımcı müzik yöneticisi (Haydn), Prensimizin buyurduğu türden besteler yapmakla yükümlüdür. Ancak bu besteler hakkında kimseyle konuşmayacak, kopyalanmasına ise asla izin vermeyecektir. Bunları kullanma hakkı yalnızca ve yalnızca Yüce Prensimizde olacaktır. Buna ek olarak, adı geçen Joseph Haydn, Yüce Prensimizin bilgisi ve izni olmadan başka kişiler için beste yapmayacaktır.*

Madde 5. *Adı geçen Joseph Haydn, her gün öğleden önce ve öğleden sonra kabul salonuna gelmek ve Prens hazretlerinin bir icra sergilenmesini istediğini belirten herhangi bir emir verip vermediğini sorup beklemek zorundadır. Bir emir gelmesi*

Michel-Barthélémy Olivier. Paris'teki
Maison Sarayında ikinci çayı. 1770.
Musée national du Château de Versailles.

durumunda ise diğer müzisyenleri haberdar edecektir.

Haydn bir süre sonra Prens Esterhazy'nin müzik yöneticisi konumuna gelmiş, sözleşmede yer alan maddelerin önemli bir bölümünde onun lehine düzeltmeler yapılmış, eserlerini başka yerlerde çaldırmasına izin verilmişti. Yıllar içinde Avrupa'da kazandığı ün, emrinde çalıştığı Esterhazy Ailesi için bir çeşit reklam olarak kullanılmaya başlamış, çağın gereği yaşanan değişimlerin de etkisiyle maddi yönden çok rahat bir hayat sürmüştü. Haydn son derece üretken bir besteci olarak, büyük çoğunluğu emrinde çalıştığı Esterhazy Ailesinin müzik ihtiyaçlarını karşılamak için hemen her türde eser vermiştir. Senfonileri ve yaylı dördlülere önemli bir başlangıç noktası oluşturmuş, onun izinden giden Mozart ve Beethoven'a gerçek bir öğretmen olmuştur.

Salzburg Başpiskoposluk Sarayında kemancı olarak çalışan Leopold Mozart'ın (1719-1787) oğlu Wolfgang Amadeus Mozart, 27 Ocak 1756 günü dünyaya geldi. Leopold Mozart müzik eğitimi konusunda çok deneyimli olduğu için oğlunun sıra dışı yeteneğini erken yaşlarda fark etmişti. Kendi işi gereği evlerinde arkadaşlarıyla sıklıkla bir araya gelerek çalıştıklarında küçük Mozart da ilgiyle onları dinlemeye, bir süre sonra ufak beste denemeleri

yapmaya başladı. Mozart'ın kendinden beş yaş büyük ablasının da iyi derecede piyano çalıyor oluşu, evde herkesin müzik çevresinde buluşmasına imkan sağlıyordu.

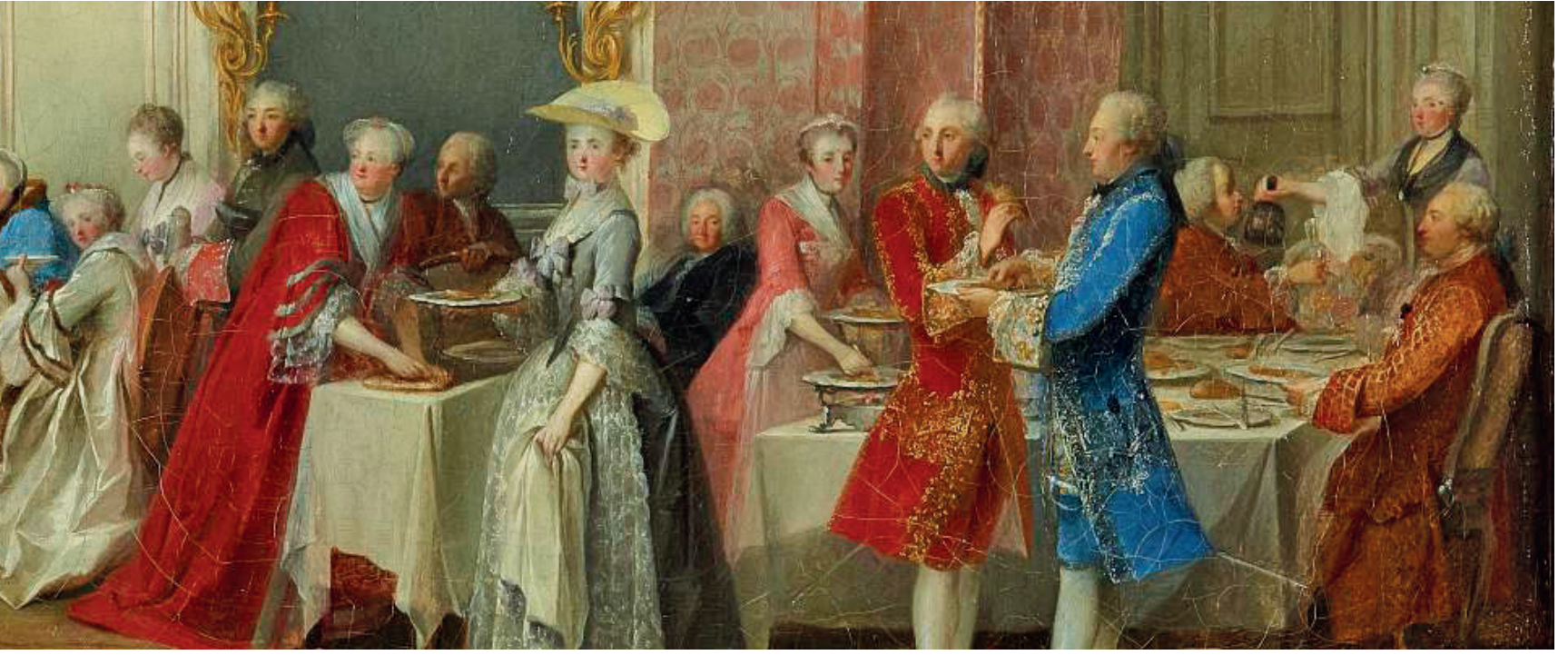
Oğlu beş yaşına geldiğinde Leopold Mozart, bu gerçekten ender rastlanan müzik yeteneğini herkese duyurmak, ona daha iyi bir gelecek bulabilmek umuduyla ailesiyle birlikte gezilere başlamış, önce Münih ve Viyana gibi Salzburg'a yakın kentler ziyaret edilmiş, sonrasında üç yılı aşkın büyük bir geziyle içlerinde Paris ve Londra'nın da bulunduğu Avrupa'nın önemli kentleri gezilmiştir. Bütün ailenin birlikte gerçekleştirdiği bu yolculuklar, çocuklar ama özellikle de Mozart için gerçek bir eğitim gezisiydi. Dönemin önemli müzisyenleriyle tanışma, çağın müziğine yakından tanıklık etme şansı yakalamış, olağanüstü öğrenme yeteneğiyle bu eserleri kısa zamanda özümsemeyi ve kendi kompozisyonları için çıkış noktasına dönüştürmeyi başarmıştı.

Mozart 1772'de, 16 yaşındayken Salzburg Paşpiskoposluk Saray Orkestrasının başkemancılığına getirildi. Çocuk denecek yaştan itibaren opera dâhil hemen her türde eser bestelemiş, tıpkı Haydn gibi bunların büyük çoğunluğunu sipariş üzerine yazmıştı. Olağanüstü yetenekli bir piyanist olarak kendi konserlerinde seslendirmek için piyano konçertoları ya da sonatlar

da besteliyordu.

1781 yılında, Salzburg'daki düzenli geliri olan işini bırakarak Viyana'ya yerleşmiş ve belki kendi bile farkında olmadan çok önemli bir eşiği aşmış, bir müzisyenin yalnızca eserlerinden, konserlerinden ve öğrencilerinden kazandığı parayla yaşayabileceğini göstermişti. Hayatının son 10 yılını geçirdiği Viyana'da zaman zaman bazı maddi sıkıntılarla karşılaşsa da seçtiği yolda başarıyla ilerlemiş, bir anlamda artık Barok Dönem alışkanlıklarının son bulduğunu, yeni ve farklı değerlerin geçerli olduğunu kanıtlamıştı. 36 yıl süren kısa hayatına sığdırdığı 600'den fazla eserle, başta Beethoven olmak üzere, kendinden sonraki bestecileri etkilemişti.

2020 yılında 250. doğum yılı kutlanan Ludwig van Beethoven, 16 Aralık 1770 günü Köln Elektörlüğü'nün başkenti Bonn'da dünyaya geldi. Kendiyle aynı adı taşıyan dedesi, Bonn Sarayının müzik yöneticiliğine kadar yükselmiş başarılı bir müzisyendi. Babası Johann van Beethoven (ö. 1792) saray korosunda tenor olarak çalışıyordu. Oğlunun müzik yeteneğini erken yaşlarda fark etmiş, onu ikinci bir Mozart yapmayı aklına koymuştu. Bu durum aslında, Mozart'ın harika çocuk olarak bütün Avrupa'da elde ettiği ünün, kendi doğumundan yaklaşık 20 yıl sonra ne denli yaygın olduğunun en

iyi kanıtlarından biridir. Ancak Johann van Beethoven'ın oğlunu müzisyen yapmak için uyguladığı yöntemler ne yazık ki Leopold Mozart'ınkilerle taban tabana zıttı. İçkiye olan düşkünlüğünün de etkisiyle oğlunu çalıştırırken zaman zaman aşırıya kaçabiliyordu.

Beethoven bütün olumsuz koşullara karşın piyano çalışmasını kısa zamanda ilerletmiş, sekiz yaşında halk önünde ilk konserini vermişti. 1780'lerin hemen başında Bonn'da görevli olan ve dönemin tanınmış müzisyenleri arasında sayılan Christian Gottlob Neefe'nin (1748-1798) öğrencisi olmak, Beethoven'ın eğitiminde bir dönüm noktası olacak, onunla çalışmaya başladıktan sonra özellikle kompozisyon alanında hızla ilerleyecek, ilk eserlerini besteleyecek ve çok geçmeden adı Bonn'daki en önemli müzisyenlerle birlikte anılmaya başlayacaktı.

1792 Kasım'ında, 22 yaşında, Haydn'la çalışmak için Viyana'ya gittiğinde kısa zamanda olağanüstü piyano çalışısıyla bir anda kentten en popüler simaları arasına girmişti. 18. yüzyılın sonuna yaklaştığı o tarihlerde bir müzisyenin kendini tanıtabilmesi için soylu malikanelerindeki toplantılarda çalması, sayıları hızla artmakta olan halka açık konserlere katılması, eserlerini bastırabilmesi ve amatör müzisyenlere ders vermesi gerekiyordu.

Beethoven'ın Viyana'ya yerleştikten yaklaşık 10 yıl sonra 29 Haziran 1801 tarihinde bir arkadaşına gönderdiği mektupta yer alan şu satırlar, artık bir müzisyenin kendi eserlerinden gelecek parayla hayatını sürdürebileceğinin en iyi kanıtı gibiydi: "Bestelerim epey para getirdi. Elimde yetiştirebileceğimden çok beste siparişi var, diyebilirim. Her parçadan sonra altı yedi yayıncım oluyor, istersem daha da fazla olabilir. İnsanlar artık benimle pazarlık etmeye kalkmıyor; ben istiyorum, onlar ödüyor."

Beethoven, senfoni ve piyano sonatları başta olmak üzere bütün eserlerinde Haydn ve Mozart'tan devraldığı müzik dilini erişilmesi güç bir noktaya taşıdı. Klasik Dönem alışkanlıklarının yerini Romantik alışkanlıklara bırakmaya başladığı bir süreçte hayatının son döneminde bestelediği eserleriyle çağlar ötesine ulaşabilmeyi başarmıştı. Son piyano sonatları, son yaylı dörtlüleri, "Missa Solemnis" ve "9. Senfoni" bu eserler arasındadır.

Beethoven 57 yaşında hayata veda

ettiğinde yalnızca Viyana'nın değil bütün Avrupa'nın en ünlü bestecilerinden biri konumundaydı. Ölümünün ardından geçen yüzyıllar bu ünü azaltmamış tam aksine daha da arttırmıştır. 29 Mart 1827'de gerçekleşen cenaze töreninde konuşan şair Franz Grillparzer'in (1791-1872) şu ifadesi bestecinin müzik tarihindeki yerini son derece doğru bir şekilde belirlemektedir: "Onu takip edenler buradan devam edemezler, yeni baştan başlamaları gerekir; çünkü o, sanatı son noktasına getirdi." Z

NOTLAR

1 Barok, Portekizce kıvrımlı, düz olmayan inci anlamına gelen 'barroco' sözcüğünden türemiştir.

KAYNAKÇA

1 Aydın Büke. *Bach: Yaşamı ve Eserleri*. İstanbul: Can Yayınları, 2017.

1 Aydın Büke. *Beethoven: Müziğin Dönüm Noktası*. İstanbul: Can Yayınları, 2014.

1 Aydın Büke. *Mozart: Bir Yaşamöyküsü*. İstanbul: Can Yayınları, 2012.

Mozart,
Eine Kleine Nachtmusik,
K. 525: I. Allegro

Haydn,
Symphony no. 45 in F# min
(Farewell) - I. Allegro Assai

Beethoven,
Symphony no. 9 "Choral"